

Av Marit Ness, Haugalandsløftet og
Bernt Netland, KoRus -vest Stavanger

Ti kommuner på Haugalandet samarbeider med kompetansemiljøer om omfattende innsats på oppvekstområdet. Psykisk helse og rusforebyggende arbeid er en rød tråd i prosjektperioden.

Haugalandsløftet – et kompetanse- løft for bedre oppvekst

Haugalandsløftet er et femårig forskningsbasert kompetansehevingsprosjekt primært rettet mot barnehage, skole og PPT. Målet er å redusere antall barn som trenger spesialundervisning, slik at flere barn inkluderes i ordinært tilbud i skole og barnehage gjennom bedre kvalitet.

Ti kommuner på Haugalandet samarbeider om prosjektet, som varer fra mars 2012 til august 2017, med første evaluering høsten 2014. Deltakere er Rogalandskommunene Karmøy, Haugesund, Utsira, Bokn, Tysvær, Vindafjord, Suldal og Sauda, samt Hordalandskommunene Sveio og Etne. I tillegg er Statped vest, KoRus -vest Stavanger, Høgskulen Stord/Haugesund og Helse-Fonna faste samarbeidspartnere og bidragsytere i prosjektet.

Rådmenn og interkommunal prosjektgruppe

Haugalandsløftet er forankret politisk i alle disse kommunene og det foreligger et kommunestyre- / bystyrevedtak i hver kommune som grunnlag for å delta i prosjektet. Styringsgruppen for Haugalandsløftet består av rådmenn fra alle kommunene, samt representanter fra hovedsamarbeidspartnerne. Forankringen på rådmannsnivå er avgjørende for at en hel region kan samles om felles innsats på oppvekstområdet. Det er videre etablert en interkommunal prosjektgruppe der alle kommunene er representert, i tillegg til at samarbeidspartnerne deltar. Alle kommunene har etablert en kommunal gruppe med bred representasjon fra ulike fagområder. I tillegg er det kontakt med nettverkene for administrativt nivå knyttet til barnehage, skole og

PP-tjeneste. Det er ansatt prosjektleder i 100 % stilling. Tysvær kommune er vertskommune for prosjektet.

Prosjektet finansieres ved et spleiselag mellom kommunene og økonomisk bidrag fra Statped vest på deler av prosjektlederstillingen. Øvrige samarbeidspartnere bidrar både økonomisk og med kompetanseoverføring. Prosjektet har også fått økonomisk støtte fra Fylkesmannen i Rogaland.

Bedre kvalitet skal vises

Antall barn som mottar spesialpedagogisk hjelp/ spesialundervisning i barnehage og skole er høyt på Haugalandet. Målsetting for Haugalandsløftet er å redusere dette antallet slik at flere barn inkluderes i det ordinære opplegget i barnehage og skole. Kommunene ønsker forskningsbasert kompetanseutvikling for å oppnå bedre kvalitet. En ønsker å ha fokus på kvalitetssikring av det arbeidet som blir gjort på alle nivå, og en ser behovet for å se helhetlig på oppvekst-tilbudet i kommunene. Resultatet av arbeidet skal vise igjen i den enkelte barnehage og skole.

Hjelpetjenestene skal være der barna er

Hjelpeapparatet skal i størst mulig grad være til stede der hvor barna befinner seg. Kommunene har ønske om å kunne tilby mer tverrfaglige tjenester på de arenaene barna er, derfor er helsestasjon og barneverntjeneste viktige samarbeidspartnere i alle kommuner, og er med i mange av tilbudene som gis i kompetanseløftet.

Hjelpeapparatet skal i størst mulig grad være til stede der hvor barna befinner seg

Rusforebygging og psykisk helse

Samhandling mellom kommunene og Statped vest, KoRus - vest Stavanger, Helse-Fonna og høyskolemiljø står sentralt i prosjektet. Utgangspunktet for valgene er tok i initieringsfasen for Haugalandsløftet var å sikre god gjennomføring av Stortingsmelding 18 'Læring og fellesskap' og Helsedirektoratets veileder 'Fra bekymring til handling'.

KoRus - Vest Stavanger og Helse Fonna, BUP er særlig viktige samarbeidspartnere for det forebyggende arbeidet som er knyttet til rus og psykisk helse.

Færre uføre på sikt

Det er besluttet i styringsgruppen for prosjektet at psykisk helse og rusforebyggende arbeid skal være en viktig del av satsingen. Kunnskap om at frafall i videregående skole ofte skyldes vansker knyttet til psykisk helse, var en del av grunnlaget for denne beslutningen. Det er også tatt et bevisst valg på at en ønsker å tenke langsiktig på forebygging av antall unge uføre i regionen. Den eksplisitte satsingen på å integrere dette feltet i et prosjekt som primært handler om spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp er kanskje det som i størst grad skiller Haugalandsløftet fra andre tilsvarende prosjekt med lignende målsetting. Det vanligste er å etablere prosjekt som enten har fokus på spesialundervisning eller psykisk helse- og rusforebyggende arbeid.

Bedre læringsmiljø og læringsutbytte

Færre barn skal ha enkeltvedtak på spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp, eller enklere: Flere barn skal kun-

ne nyttiggjøre seg det ordinære tilbudet i barnehage og skole. Inkludering er sentralt.

En skal se bedre læringsmiljø og bedre læringsutbytte for elever etter endt grunnskole. En skal kunne måle bedre grunnleggende ferdigheter hos elever etter endt grunnskole. Kommunene skal ha bedre samhandling mellom de ulike tverrfaglige instansene i kommunene. Det skal være etablert gode systemer for å oppdage barns vansker så tidlig som mulig, inkludert utfordringer knyttet til rus og psykisk helse. Fagfolk i den enkelte kommune skal ha økt kompetanse på hva de skal gjøre når de er bekymret for et barn.

En skal ha tilgjengelig et bedre tilbud for ansatte i barnehage og skole om etter- og videreutdanning med studiepoeng som ansatte i kommunene har behov for.

Kommunene skal være bedre rustet til å kunne ivareta egne behov for kompetanse innenfor mange felt.

Resultatene skal måles ved tilgjengelige resultatmål i standardkartlegging som foretas i barnehage og skole. I tillegg ble det gjort egne undersøkelser i barnehage og skole før oppstart i prosjektet som skal brukes til evaluering av resultater. På lengre sikt skal resultatet av arbeidet i Haugalandsløftet kunne måles i redusert frafall i videregående opplæring i regionen og at det er færre som mottar uføretrygd i regionen.

Innsatsområder og fornying

De samarbeidende kommunene i Haugalandsløftet hadde en lang kartleggingsperiode innledningsvis før operativ

fase startet i 2012. For å stimulere ønsket utvikling, der Haugalandsløftet bidrar til at barn og unge får utnytte sine ressurser og bli godt inkludert i det ordinære opplegget i barnehage og skole, valgte kommunene 4 hovedområder for innsats i Haugalandsløftet:

- » Kompetanseheving
- » Kvalitetssikring
- » Fornyelse/forenkling
- » Tverrfaglig og flerfaglig samhandling

Det er enighet i kommunene om at en må prioritere å øke kompetansen hos ansatte som jobber med opplæring og oppvekst på disse områdene:

- » Veiledning
- » Pedagogisk ledelse
- » Relasjonskompetanse
- » Kartlegging og observasjon av barn. Oppfølging med riktige tiltak
- » Dannelsesbegrepet
- » Analyse- og vurderingskompetanse
- » Strategisk planlegging
- » Endrings og innovasjonskompetanse
- » Psykisk helse og rusforebyggende arbeid

Innsatsen skal settes inn på et tidlig tidspunkt i barnets utvikling for å oppnå størst effekt og forebygge skjevutvikling. Barnehage, skole og PP-tjeneste disponerer mange kartleggingsverktøy som brukes til å undersøke barns vansker. Kartleggingen må følges opp av riktige tiltak fra fagpersoner på ulike nivå, som også må sørge for at ansatte nært barnet får den nødvendige kompetanse til å ivareta barnets behov.

Et varig løft

Det vektlegges i alt arbeid at en ønsker at kommunene skal bli selvdrevne innenfor mange av områdene. Det betyr at i

alle sammenhenger der det er mulig, så ønsker en å utdanne noen som får veilederkompetanse, eller utvidet opplæring slik at organisasjonen får et varig løft som fremmer kapasiteten til å ha et helhetlig syn på læring og utvikling. Kommunene har for eksempel hatt tilbud om opplæring på Motiverende samtaler - MI. Mange ansatte har fått tilbud om grunnkurs, og noen har fått tilbud om utvidet grunnutdanning slik at de fungerer som ressurspersoner i sin kommune. Ressurspersonene samles i et nettverk som har tilbud om ekstern oppfølging av KoRus - vest Stavanger. Gruppen møtes 2 ganger per semester for erfaringsutveksling, veiledning og videreutvikling av mulighetene som MI-arbeidet gir.

Den allmennpedagogiske kompetansen i barnehage og skole skal styrkes ved etter- og videreutdanning, systematisk bruk av nettverk, kurs, veiledning m.m. Spesialundervisning etter enkeltvedtak binder i dag opp store deler av ressursene i skole og barnehage. Spesialpedagogikk og allmennpedagogikk skal knyttes sammen på en bedre måte enn vi ser per i dag. Rett kompetanse og strategisk bruk av kompetansen som organisasjonen allerede har er sentralt. Lærere og førskolelærere skal ta profesjonelt ansvar for egne muligheter og begrensninger ut i fra god vurderingskompetanse og oversikt over hva som er mulig å tilby barnet. Resultatet er at en er bedre i stand til å tilby et tilrettelagt læringsmiljø som er tilpasset det enkelte barn sitt behov og

PP-tjenesten i regionen har fokus på å spisse veiledningskompetansen slik at en i større grad arbeider systemrettet for å optimalisere barnets lærings- og utviklingsmiljø

en kan redusere omfanget av spesialundervisning etter enkeltvedtak.

PP-tjenesten i regionen har fokus på å spisse veiledningskompetansen slik at en i større grad arbeider systemrettet for å optimalisere barnets lærings- og utviklingsmiljø. En ser også behov for å utvikle felles praksis for sakkyndig vurdering.

Det skal være tett oppfølging i alle ledd for å sikre implementering av kunnskap og gode holdninger. Haugalandsløftet har fokus på skole- og barnehageeier sin rolle i kvalitetssikringen av barns utviklings- og læringsmiljø.

Hva satser man spesifikt på?

En strategi for å skape felles kunnskap og holdningssett til læring og utvikling er å veksle mellom en helhetlig innfallsvinkel kombinert med en spissere innfallsvinkel på kompetanseløftet. Ett eksempel på et kurstilbud som inkluderer begge disse områdene er at den internasjonalt anerkjente dr Avis Glaze fra Canada ble invitert til Haugesund for å snakke for skoleledere om sitt arbeid med Ontario-modellen. Denne modellen inkluderer bl.a. utfordringen knyttet til å gjøre hva som virker i skoleutvikling for å få bedre og jevnere resultater for alle elever. I tillegg er samfunnspektivet og inkludering av de mest utsatte elevene sentralt. Denne satsingen var et samarbeid mellom Haugalandsløftet og KoRus - vest Stavanger.

Det har vært spesifikt satset på PP-tje-

nesten ved at alle ansatte har deltatt på en kursuke i regi av Senter for praksisrettet Utdanningsforskning (SePU), høyskolen i Hedmark. Tema var systemrettet arbeid og forskningsbasert kunnskap om utviklingsarbeid og pedagogisk praksis.

Det arrangeres to kursdager for skolene og to kursdager for barnehagene hvert år, der alle i regionen er invitert til å delta. Kursene er spredt geografisk, og det kan være mellom 1000-1300 personer som deltar en slik dag. Det første året hadde disse dagene fokus på forståelse av de ulike tilretteleggingsbehov som barn med ulike typer utfordringer kan ha, enten det er diagnosespesifikt, knyttet til psykisk helse, tilknytningsvansker, mobbing, rusproblematikk med mer. Tanken var å skape en god grunnlagsforståelse for barns forutsetninger for læring. Tema for skole dreier seg nå mer i retning av fagspesifikke kurs som leseopplæring, lesing i alle fag, matematikk osv. Barnehagene har i tillegg til spesifikt fokus på utsatte barn, også tema som inkludering, lek og språk på listen over det en ønsker mer kompetanse på.

Aktiv og strategisk ledelse i fokus

Ledelse er i fokus gjennom hele prosjektperioden for alle områder innen oppvekst og læring. Aktive og strategiske ledere i kommunene er helt avgjørende for å få gode resultater i prosjektperioden. Høsten 2014 kommer den internasjonalt anerkjente foreleseren og forfatteren James Nottingham for å snakke en dag for lærere om Visible learning og hvordan en kan overføre John Hatties forskning til praksis. Han skal også snakke en dag for ledere i barnehager, skoler og ansatte i PPT om ledelse, med særlig fokus på systemtenkning og strategi.

Psykisk helse og rusforebyggende arbeid er en rød tråd gjennom hele prosjektperioden. Fem av de samarbeidende kommunene i Haugalandsløftet går i gang med prosjektet 'Barn i rusfamilier' våren 2014. Dette innebærer både kompetanse til å gi tidlig innsats for utsatte barn, og ikke minst så gir det kompetanse på samhandling på tvers av enheter.

Tidlig-intervensjonsutvalget (TI-utvalget) er initiert av KoRus - vest Stavanger for å sikre at kommunene samhandler på dette området. Her sitter representanter fra helse og barneverntjeneste i kommunene, i tillegg til at KoRus - vest Stavanger, BUP og RVTS deltar fast. Medlemmene rapporterer mellom den kommunale gruppen og TI-utvalget. Utvalget har startet planlegging av arbeid på tema Barn som pårørende. Dette er et område der det er behov for bedre og mer forpliktende rutiner og mer kompetanse blant dem som skal forvalte kommunens ansvar. Dette inkluderer selvsagt et samarbeid på tvers av enheter på alle nivå.

Tema alvorlig skolefravær er et annet stort samarbeidsprosjekt som seiler opp som helt nødvendig. Dette er et økende problem i kommunene.

Samarbeid og koordinering på tvers

Samarbeid på tvers er en viktig forutsetning for å lykkes i prosjektet. Helsestasjon og barneverntjeneste er viktige samarbeidspartnere i alle kommunene og en ser det som viktig at kommunenes ansvar innenfor flere områder blir bedre koordinert, slik at det helhetlige tilbudet til barn og unge blir bedre. Forebyggende arbeid knyttet til psykisk helse og rusproblematikk er en naturlig del av innsatsområdet. Samarbeidet i Haugalandsløftet går ikke

bare på tvers av kommunale enheter, men også på tvers av nivåer slik at samhandling med 2. linjen blir enklere. Dette anses å være til gjensidig nytte, etter som en del av tjenestene som i dag ivaretas av 2. linjen skal overføres til kommunene. KoRus - vest Stavanger har bidratt til å etablere kontakt med flere aktører som har stilt seg positive til å bidra med sin kompetanse, blant andre Regionalt senter for vold og traumer, RVTS og Regionalt kompetansesenter for barn og unges psykiske helse, RKBUE.

Tysvær og Haugesund kommune deltar i utvikling og utprøving av 'Bedre Tverrfaglig Innsats' (BTI) som modell for samhandling mellom tjenester. Denne utprøvingen er initiert av Helsedirektoratet, og KoRus deltar i dette arbeidet sammen med kommunene. Det er bl.a. utviklet en handlingsveileder som skal gjøre det lettere for alle parter å samarbeide og ta sin del av ansvaret. Målet er at alle kommunene i Haugalandsløftet tar dette i bruk når utprøvsperioden er ferdig.

Evaluerer nytteverdi og effekt - erfaringer så langt

Grad av forpliktelse og involvering fra de som er tett på ungene er avgjørende for å kunne si at en har lyktes i prosjektet. Nøkkelen til suksess kan i denne sammenhengen delvis defineres som i hvilken grad ansatte i kommunene ser at det er de som er 'løftet'. Kompleksiteten i feltet gir utfordringer, men også muligheter. Det er store arbeidsplasser med mange involverte som er målgrupper for prosjektet. Det har derfor vært nødvendig å bruke en del tid på konkretiseringsarbeid for å unngå at målene forsvinner i kompleksiteten. Tendensen er at arbeidet

knyttet til psykisk helse og rusforebyggende arbeid har fått et godt løft. Disse temaene var ikke selvsagte i barnehage og skole ved oppstart av Haugalandsløftet, men er nå etterspurt i barnehage og skole.

Har tallene endret seg?

Tallene på antall barn som mottar spesialundervisning er på vei ned i skolen mens tendensen peker oppover i barnehage. I prosjektet er fokus like mye på å sjekke ut om en i tillegg til en nedgang i antall barn som vurderes å ha rett til spesialundervisning, ser at prosjektet får positive konsekvenser for kvaliteten på praksis i barnehage og skole. Nedgang i antall barn som får spesialundervisning er ikke i seg selv positivt. Vi må også kunne se at skole og barnehage har en praksis som inkluderer flere barn i det ordinære tilbudet. Utgangspunktet er å redusere antall enkeltvedtak når det gjelder oppfølging av barn, og at en må se helhetlig på kommunens muligheter for oppfølging, slik at en får iverksatt allmenne tiltak som også virker forebyggende.

Haugalandsløftet skal angi en retning for arbeidet. En har fokus på om folkehelse og tiltak er i samsvar med samhandlingsreformen. Tiltak som igangsettes skal være forskningsbasert. Det er ingen felles oppskrift, men en gir tilbud om kurs og oppfølging som kommunene kan benytte seg av. Alle jobber med å bygge kapasitet i sin organisasjon, forstått som ferdigheter, kunnskap, motivasjon og holdninger som er nødvendige for å implementere innovasjon. Det settes store krav til kommunene med hensyn til systematikk for å kvalitetssikre arbeidet, og en kommunal plan for aktiviteter i prosjektet har vært vektlagt. Planen skal om-

fatte de fire hovedområdene for innsats, og må inkludere individnivå, organisasjonsnivå og samfunnsnivå.

Kommunene må ha fokus på å integre aktiviteten i Haugalandsløftet i det daglige arbeidet og medlemmene i de kommunale gruppene må bidra til å tydeliggjøre mål og 'oversette' for aktørene hvordan Haugalandsløftet henger sammen med det en ellers gjør. Det kommunene blir målt på nå, er bl.a. om innsatsen i Haugalandsløftet får konsekvenser for praksis. Dette skal etterspørres mellom alle nivå i kommunene for å tilfredsstillende kravet om at Haugalandsløftet skal ha konsekvenser på de arenaene der barna oppholder seg.

Hvordan ta konsekvensen av alt vi vet om hva som virker?

Haugalandsløftet er en måte å fremme systematikk på. Systematikk er et område som alle egentlig kan mye om, men som i praksis ofte har vært mangelfullt ivare tatt i enhetene i kommunene. Det kan være mange årsaker til dette, men det er nødvendig at noen har et spesifikt ansvar for å opprettholde oppmerksomheten på utviklingsplanen hos de ansatte.

Kommunene rapporterer at Haugalandsløftet bidrar til å holde fokus på kvalitets- og utviklingsarbeidet innenfor oppvekst- og opplæringsområdet. Samarbeidspartnerne i Haugalandsløftet sluser og samordner mye av sine ressurser til kommunene via prosjektet. Denne formen for systematikk bidrar til en bedre utnyttelse av totalressursen både for samarbeidspartnerne og for kommunene. Det fremmer også i større grad en langsiktig tenkning, slik at kommunene ikke takker ja til mer tilfeldige tilbud om

kompetanseløft, men tar beslutninger i tråd med en plan for hvilke områder en trenger mer kompetanse på. I tillegg tenker en hele tiden regionalt i satsingen. Da legger en grunnlag også for samhandling i nettverk på tvers av kommuner.

Regionsinnsats gir felles forståelse

I Haugalandsløftet har det vært en styrke å jobbe som region, men også en utfordring fordi det er krevende å finne ansvarsfordeling med tanke på fremdrift og innhold når en så stor sammenkobling av organisasjoner skal finne ut av det sammen. Det er en omfattende prosess som tar tid, men en begynner nå å se resultater og at forståelsen begynner å bli mer lik.

Om forfatterne:

Bernt Netland er utdannet sosionom og ansatt v/KoRus Stavanger som koordinator for tidlig innsats i arbeidet med implementering av veilederen «Fra bekymring til handling». Har også ½ stilling som ruskoordinator i Helse Fonna. I Nord-Rogaland er arbeidet knyttet tett opp til satsingen i «Haugalandsløftet».

Marit Ness er prosjektleder for Haugalandsløftet. Hennes faglige bakgrunn er psykologspesialist med erfaring fra Pedagogisk Psykologisk Tjeneste, både som psykolog og leder. Hun har også erfaring fra habiliteringsfeltet. Hun har fulgt prosjektet Haugalandsløftet fra kommunenivå i etableringsfasen, og har nå ansvar for å lede og koordinere det interkommunale prosjektet innenfor området barn og unges utviklings- og læringsvilkår.